

до отримання знань, якого б віку вона не була. У нашій пам'яті залишаються як зразок ті вчителі, які були яскравими особистостями, навіть якщо їхній особистий приклад не завжди був зразковим.

Однак ця проблема ширша, вона пов'язана не лише з конкретними вчителями, але і з освітньою установою в цілому. Жодний навчальний заклад не може бути уособленням усіх моральних цінностей, і не варто думати, що політика навчальних закладів у всіх аспектах витримала б перевірку на бездоганність. Але вона може бути справедливою, чесною і свідчити про готовність її керівників прислухатися до доказів. Можна погоджуватися або не погоджуватися щодо способів вирішення соціальних проблем, але люди, які не бажають визнавати саму наявність успадкованих із минулого видів і моделей расового, статевого і релігійного гноблення, демонструють лише свою нездатність побачити світ, у якому ми живемо, саме таким, який він є.

Для цього необхідно, щоб освітні установи були такими організаціями, в яких обговорення питань моралі ведеться відкрито й постійно. Колектив учителів повинен сповідувати не стільки тісні дружні відносини, скільки загальні цілі, не стільки ідеологію, скільки готовність міркувати. В остаточному підсумку в основі такого співтовариства лежить почуття громадянської відповідальності, готовність виробити загальні принципи спільної діяльності, перемагати й гідно визнавати поразки в суперечках. Прагнення створити такий колектив однодумців заради пошуків істини є найбільш істотним моральним аспектом викладання [4, с. 243].

Перший крок у цьому напрямі можна було б зробити, якби навчальні заклади визнали свою відповідальність за моральне виховання і допомогли викладацькому складу серйозно поставитися до цієї відповідальності. Цьому сприяло б вивчення вчителями етики у плані самоосвіти. Мета такого вивчення – не моральне перевиховання, не прагнення перетворити грішних викладачів у святих. Немає тут і бажання привнести філософію, теологію або етичну теорію в усі дисципліни. Не можна також очікувати, що вивчення етики приведе викладачів до повної згоди у питаннях моральності. Але воно може допомогти їм опанувати мовою дискусії й усвідомити, що спосіб вирішення моральних проблем не є ні довільним, ні очевидним.

Що ж будуть обговорювати викладачі на своїх семінарах? У традиційних темах при вивченні етики зачіпаються питання про ідеальний світ і життя, обговорюються основні права й обов'язки людини і вплив професійних або соціальних ролей на ці права й обов'язки по-

ряд із моральними проблемами. Для вивчення й викладання цих тем існує не менше методів, ніж для навчання першокласників грамоті. Знаючи, наскільки ми всі різні та які образи й вибухи почуттів може потягти за собою подібне обговорення, ми можемо вирішити, що краще не торкатися питань морального образу вчителів. Ця стратегія відходу від реальності цілком зрозуміла, однак вона приречена на провал. Оскільки ефективно навчання завжди впливає на моральний образ, то викладачі як відповідальні люди повинні зібратися й вирішити, що потрібно робити для власного морального вдосконалення. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на моделювання оптимальних підходів до питань моралі.

1. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: Офіційне видання. – К.: Парламентське в-во, 2004. – 404 с.
2. Карамзин М. М. Предания веков. – М., 1988. – 326 с.
3. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; За ред. Н. Г. Ничкало. – Вища школа, 2000. – 380 с.
4. Что должны знать учителя: Сборник статей / Под ред. Д. Дилла; Пер. с англ. Н. Н. Михайлова. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 336 с.
5. From E. Man for Himself. – New York: Holt, Rinehart & Winston, 1947. – 198 p.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2007

В. Ковальчук

Понимание, поиски истины и нравственная ответственность в работе учителя

Рассматривается проблема формирования ценностей в учебном процессе. Проанализированы этические аспекты преподавания: понимание, истина и ответственность, а также особенности их формирования у учеников и студентов.

V. Kovalchuk

Understanding, Search for Truth, and Moral Responsibility in Teacher's Work

The problem of values formation in the educational process is considered. The teaching ethical aspects such as: understanding, truth and responsibility, peculiarities of their formation by pupils and students are analyzed.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор В. Ф. Орлов